

1953 TARİHLİ KÖY ENSTİTÜLERİ VE ÖĞRETMEN OKULLARI PROGRAMINDA SOSYAL BİLGİLER (Araştırma Makalesi)

Hasan BOZKAYA (*)

Öz

Bu çalışmanın amacı, 17 Nisan 1940 tarih ve 3803 sayılı ‘Köy Enstitüleri Kanunu’ ile kurulmuş olan ve 27 Ocak 1954 tarih 6234 sayılı ‘Köy Enstitüleri ile Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun’ ile resmen kapatılan, köy enstitülerinde 1953 yılında üçüncü program olarak yayımlanan Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programı çerçevesinde ‘sosyal bilgiler’ derslerinin belli ölçütlere göre incelenmesidir. İlk defa bu program ile kullanılan ‘sosyal bilgiler’ teriminin, bu programda nasıl ele alındığı belirlenen ölçütlere göre incelenmiştir. Bu çerçevede Programda yer alan haftalık ders dağıtım cetveli, genel amaçlar, açıklamalar, işlenecek ünite ve konular ile kullanılacak ders araçları ölçüt olarak kullanılmıştır. Bu amaçla çalışma nitel araştırma yöntemlerinden tarihsel araştırma modeline uygun olarak tasarlanmıştır. Veriler doküman incelemesi tekniği ile toplanmıştır. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde, çalışmanın amaçlarına uygun olarak belirlenen ölçütlere göre betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Bu kapsamda 1953 yılında yayımlanan Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programı belirlenen ölçütlere göre incelenmiş ve programda yer alan haftalık ders dağıtım cetveli, genel amaçlar, açıklamalar, işlenecek ünite ve konular ile kullanılacak ders araçları tablolar halinde sunulmuştur. Sonuç olarak sosyal bilgiler teriminin Türkiye’de ilk defa kullanıldığı programın Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programı olduğu, sosyal bilgilerin Köy Enstitülerinin birinci devresinde bir öğretmen tarafından ve tarih, coğrafya ile yurttaşlık bilgisi konularını kapsayacak şekilde yer aldığı, ikinci devrede ise sosyal bilgiler adı altında tarih ve coğrafya derslerinin bağımsız dersler olarak yer aldığı ve branş öğretmenleri tarafından okutulacağı şekilde planlandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Köy Enstitüleri, Öğretmen Okulları, Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi, Sosyal Bilgiler.

*) Dr. Öğretmen, Hatay İl Millî Eğitim Müdürlüğü, (e-posta: bozkayahasan75@gmail.com)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1272-0921>

Social Studies in the Village Institutes and Teacher Schools Program of 1953

Abstract

The aim of this study is the village Institutes, which was established by the 'Village Institutes Law' dated 17 April 1940 and numbered 3803 and officially closed by the 'Law on the Unification of Village Institutes and Teacher Schools' dated 27 January 1954 and published as the third program in the village institutes in 1953. and the examination of the 'social studies' lesson according to certain criteria within the framework of the Teacher Schools Program. How the term "social studies", used for the first time with this program, is handled in this program has been examined according to the determined criteria. In this framework, the weekly course distribution schedule, general purposes, explanations, units and topics to be covered and course tools to be used in the program were used as criteria. For this purpose, the study was designed in accordance with the historical research model, one of the qualitative research methods. The data were collected using the document review technique. Descriptive analysis approach was used in the analysis of the obtained data according to the criteria determined in accordance with the aims of the study. In this context, the Village Institutes and Teacher Schools Program published in 1953 was examined according to the determined criteria and the weekly course distribution schedule, general purposes, explanations, units and subjects to be covered and the course materials to be used in the program were presented in tables. As a result, the program in which the term social studies was used for the first time in Turkey was the Village Institutes and Teacher Schools Program, social studies were included in the first cycle of the village institutes by a teacher to cover the subjects of history, geography and citizenship, and in the second period, under the name of social studies, geography and citizenship courses are seen as independent courses and planned to be taught by branch teachers.

Keywords: *Village Institutes, Teachers' Schools, History, Geography, Citizenship Knowledge, Social Studies.*

1. Giriş

Sosyal bilgiler dersi bireyin toplumsallaşma sürecinde ona yardımcı olabilmek amacı ile sosyal bilimlerin ve vatandaşlık bilgisi konularının, öğrenme alanlarını gösteren bir ünite veya tema altında bir araya getirilmesini kapsayan, bireyin sosyal ve fiziki çevre ile etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek açısından incelendiği bir ilköğretim dersi- dir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005, s. 46). Ayrıca sosyal gerçeklerle kanıtlamaya dayalı ilişki kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen bilgilerdir. Sosyal gerçek- ler toplumsal hayatı düzenleyen her türlü aktivitelerdir. Bu aktiviteler insanın hayatında kullandığı ve önemli olan toplumsal olgulardır. Bu olgular insanın daha kolay, daha rahat ve daha mutlu yaşamasını sağlayan olgulardır (Sönmez, 1997). Sosyal Bilgiler dersi anaokulundan itibaren, ilkokulun ilk kademesinde (7-9 yaşları) hayat bilgisi öğ- retimi ile başlar. Hayat bilgisi mihver ders olarak Türkçe, matematik, resim, müzik, vb.

gibi diğer beceri ve ifade derslerinin öğretilmesine de kaynaklık teşkil eder. Hayat bilgisi ünitelerinde serpiştirilmiş olarak tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi vb. diğer sosyal bilimlerin temelini oluşturan, ön bilgiler verilir. Devamında 4, 5, 6 ve 7. sınıfta sosyal bilgiler adıyla tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi ve kısmen de olsa diğer sosyal bilimlere ilişkin temel bilgiler kazandırılır (Gardner, Demirtaş & Doğanay, 1997). Sosyal bilgiler eğitimi ülkemizde çok yeni olan bir öğretim alanıdır (Tarman & Acun, 2010). İnsanın sosyal ve fiziki olgunluğunu tamamlamasına yardımcı olmak amacıyla; sosyal bilimleri (tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi, hukuk) ve vatan- daşlık bilgisi konularını içeren, öğrenme alanlarının bir tema altında toplandığı, bireyin toplumsal çevresiyle etkileşiminin kronolojik bir çerçevede ele alındığı, toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir. Bu ders, demokratik kural- ları özümsemiş yurttaşlar olarak öğrencilerin buldukları çevreye adapte olmalarını ve çocukların öğrendiklerini hayata geçirilebilecek kabiliyeti kazandırmayı hedefler (Ersöz, 2011). 1953 yılında yayımlanan Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programında ise sosyal bilgiler şu şekilde ifade edilmiştir;

Türk Dili ve Edebiyatı dersleri terimi nasıl gramer, kompozisyon, oku- ma, edebiyat ve edebiyat tarihi; matematik nasıl aritmetik, geometri, cebir, trigonometri; fen bilgileri terimi nasıl tabiat, biyoloji, fizik ve Kimya gibi dersleri, derli toplu ifade eden terimler ise sosyal bilgiler terimi de böylece bilhassa tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerine bütünüyle içine alan bir terim olarak kullanılmıştır (Millî Eğitim Vekâ- leti [MEV]¹, 1953, s. 105).

Sosyal bilgilerin ders olarak okutulmasına dünyada ilk olarak XX. yüzyılın başın- da Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'de başlanmıştır. Ülkemizde ise (bazı kesintiler olmakla beraber) sosyal bilgiler adıyla ilk defa 1953'teki Köy Enstitüsü ve Öğretmen Okulları Programında yer verilmiştir. 1998 yılından itibaren eğitimin "kesintisiz zorun- lu sekiz yıl" olması ile birlikte, ilköğretim programının ana ders topluluklarından birisi haline gelmiştir. Ülkemizde çok kısa bir geçmişi olmasına karşın, sosyal bilgiler eğitimi çok hızlı bir ilerleme göstermiştir (Safran, 2015). Sosyal bilgilerin temel amacı, küresel bir dünyada, kültürel farklılığı olan demokratik bir toplumun yurttaşları olarak karar ve- rebilme yeteneklerini geliştirmeleri için genç bireylere yardımcı olmaktır (Doğan, 2004). Bu dersler aracılığıyla, öğrencilere, Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı; laik, demokratik, çağdaş değerleri benimseyen ve koruyan bireyler olarak yetişmeleri için ilk temel bilgiler verilir. Onlara Atatürk'ün "ulusal kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkar- ma" idealini gerçekleştirme bilinci kazandırılır. Bunun için de programdaki konular tarih, coğrafya, ekonomi, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, hukuk, eğitim gibi çeşitli sosyal bi- lim alanlarıyla ilişkili olarak, çok yönlü bir bütün içinde ele alınır ve işlenir (Sözer, 1998).

1) 1950-60 yıllarında bakanlığın adı Maarif Vekâleti olmakla birlikte 1953 taslak programında Millî Eğitim Bakanlığı olarak ifade edilmiştir.

1939 yılında toplanan birinci milli eğitim şurasında alınan en önemli kararlardan biri üç sınıflı köy ilkokullarının beş sınıflı hale getirilmesidir. Köy Öğretmen Okullarının Köy Enstitülerine dönüştürülmesinin ilk adımı olarak kabul edilebilecek bu kararı, 24.04.1940 tarihinde yürürlüğe giren 3803 sayılı Köy Enstitüsü kanunu takip etmiştir. Bu kanunu ile kurulan enstitülere; “tam devreli (beş yıl) köy ilkokullarını bitiren sağlıklı, kabiliyetli ve köylü çocuklar seçilerek alınacaktır. Bu enstitülerin öğretim süresi en az beş yıl olacaktır” (Resmî Gazete [RG], 1940, s. 13682). Bu okulların kuruluş amacı ise, köylerdeki yetenekli çocukların tam donanımlı olarak yetiştirilip, tekrar köylerine dönerek köylerdeki okuma yazma imkânı bulamayan köydeki çocukları eğitmeleri ve böylece ülkenin okur-yazar düzeyini yukarı taşımaktır (Ortaş, 2005). 13 yıl hizmet veren köy enstitüleri, ilk öğretmen okulları ve köy enstitülerinin amaçları ortak olarak verilmiştir (MEV, 1953). “Bu durum ilk öğretmen okulları ile köy enstitüsü programlarının farklı olmadığını da ortaya koymaktadır. Bundan dolayı 1954 yılında köy enstitüleri ile ilk öğretmen okullarının birleştirilmesi hakkındaki kanunla köy enstitüleri kapatılmıştır” (RG, 1954, s. 8093). Açık kaldıkları süre içerisinde bu okullarda üç öğretim programı kullanılmıştır. Bu programlar 1940, 1944 ve 1953 programlarıdır. Çalışma kapsamında 1953 yılında yayımlanan köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programı sosyal bilgiler dersleri bakımından ele alınmıştır. Bu bağlamda cumhuriyetin ilanından sonra ülkemizdeki ilkokul, ortaokul ile köy enstitüleri ve öğretmen okulları programları çerçevesinde sosyal bilgiler kavramının ilk olarak kullanıldığı program olması sebebiyle, 1953 Köy Enstitüsü ve Öğretmen Okulları Programında sosyal bilgiler derslerinin belirli ölçütlere göre ele alınması önemlidir.

2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, 17 Nisan 1940 tarih ve 3803 sayılı ‘Köy Enstitüleri Kanunu’ ile kurulmuş olan ve 27 Ocak 1954 tarih 6234 sayılı ‘Köy Enstitüleri ile Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun’ ile resmen kapatılan, köy enstitülerinde 1953 yılında üçüncü program olarak yayımlanan Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programı çerçevesinde sosyal bilgiler derslerinin belli ölçütlere göre incelenmesidir.

2.1. Alt Problemler

1. 1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programında sosyal bilgiler derslerini dağılımı nasıldır?
2. 1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programındaki sosyal bilgiler derslerinin genel amaçları nelerdir?
3. 1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programındaki sosyal bilgiler derslerine dair açıklamalar nelerdir?
4. 1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programındaki sosyal bilgiler derslerinde işlenecek ünite ve konular nelerdir?

5. 1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programındaki sosyal bilgiler derslerinde kullanılacak ders araçları nelerdir?

2.1. Araştırmanın Önemi

Son yıllarda sosyal bilgiler eğitimi algılayış ve uygulamalarında köklü değişiklikler yapılmaktadır. Bu değişikliklerin hedefi yapılandırmacı eğitim felsefesi ile birlikte kolların sarmal olarak öğrenci merkezli ve etkin yurttaşların yetiştirilmesidir. Bu amaçla Dünya'daki uygulamalarda incelenerek ülkemize uyarlanmaya çalışılmaktadır. Yapılan bu araştırma ile geçmişte ülkemizde uygulan 1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programında sosyal bilgiler dersi öğretim programının günümüz sosyal bilgiler eğitimine ve uygulamalarına ne gibi faydalarının olabileceği ortaya konmuştur. Köy Enstitülerini farklı açılardan ele alan incelemeler yapılmıştır. Ancak bu çalışma ile Köy Enstitüleri 1953 yılında yayımlanan program açısından incelenirken sosyal bilgiler derslerinin bu programda nasıl yer aldığı üzerinde de durulmuştur. Bu yönüyle yapılan çalışmanın önemli bir boşluğu dolduracağına inanılmaktadır.

2.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, Köy Enstitüleri için yayımlanan üçüncü eğitim programı olan 1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programındaki veriler ile sınırlıdır.

3. Yöntem

Araştırmanın modeli, verilerin toplanması, veri kaynakları ve verilerin analizi süreci çalışmanın bu bölümünde açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmanın amacına uygun olarak tarihsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Tarihsel araştırma yöntemi geçmişte olmuş olayları geçmiş ve bazen de günümüz ile ilişkisini incelemekte yararlanılan bir yaklaşımdır. Bu yolla, dönemin dokümanlarının dikkatlice okunarak odaklanılan problemle ilgili olarak 'geçmişte ne oldu?' sorusuna cevap aranır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2018). Daha önce yaşanmış olay ve olguların araştırmasında veya bir problemin geçmiş ile bugün arasındaki ilişkisinin incelenmesi, analizi, sentezi ve rapor edilmesi sürecini kapsar (Kaptan, 1998). Bu modelde öncelikli olarak problemin ne olduğu tespit edilmekte ve bu problem ile ilgili araştırılabilir konular belirlenmektedir. Problem durumunun belirlenmesinin ardından hipotezler kurulması, veriler toplanması ve hipotezlerin bu veriler ışığında test edilmesi ile devam etmektedir (Çepni, 2009). Bu çerçevede geçmişte uygulama alanı bulmuş ve köy enstitülerinde kullanılan, 1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programı nitel araştırma tekniklerinden tarihsel araştırma modeli ile incelenmiştir. Çalışma verilerinin

toplanmasında ise doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizinde, hangi dokümanlarının çalışmada kullanılacağına çalışmanın problemi ve amacı kapsamında karar verilir (Maykut & Morehouse, 2005). Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Şimşek ve Yıldırım, 2018). Bu kapsamda 1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programı araştırmanın temel kaynağını oluşturmuştur. Ayrıca konuyla ilgili bilimsel literatürden yararlanılmıştır.

3.2. Verilerin Toplanması ve Veri Kaynakları

Araştırma verilerinin toplanmasında doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesinde araştırılması amaçlanan olgu veya olgular hakkında bilgiler barındıran yazılı kaynakların analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2018; Patton, 2014). Doküman incelemesinde çalışma ile ilgili öğretim programı incelendikten sonra bu programda; sosyal bilgiler dersi ile ilgili verileri programda yer alan haftalık ders dağıtım cetveli, genel amaçlar, açıklamalar, işlenecek ünite ve konular ile kullanılacak ders araçları tablolar halinde ayrı ayrı olarak ele alınmış ve araştırma verileri bu başlıklar altında toplanmıştır. Verilerin toplanması sürecinde kullanılan öğretim programı kitabı, Milli Eğitim Vekaleti tarafından 1953 Milli Eğitim Basımevi tarafından yayımlanan program kitabından ulaşılmıştır.

3.3. Verilerin Analizi

Araştırmanın amaçlarına uygun olarak ve belirlenen kriterlere göre çalışmada elde edilen verilerin çözümlemesinde betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Betimsel analiz araştırmanın kavramsal yapısının önceden ortaya konulduğu araştırmalarda daha sık tercih edildiği ve elde edilen verilerin daha önce belirlenen temalara göre ele alındığı bir veri analizidir (Yıldırım ve Şimşek 2018). Bu araştırmada da kullanılan kriterler, söz konusu öğretim programının araştırmacı tarafından belirlenmesi sonucu oluşturulmuştur. Çalışma kapsamında 1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programında yer alan sosyal bilgiler dersine ilişkin kullanılan kriterler; haftalık ders dağıtım cetveli, genel amaçlar, açıklamalar, işlenecek ünite ve konular ile kullanılacak ders araçlarıdır. Çalışma kapsamında incelenen 1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programı sosyal bilgiler dersleri bakımından araştırmanın amacına uygun olarak incelenmiş ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmada, "1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programı," sosyal bilgiler derslerinin belli ölçütlere göre programdaki yerini tespit etmek amacıyla " incelenmiştir.

3.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmada geçerlik ve güvenilirliği sağlamak için nelerin yapıldığı açık bir şekilde belirtilmiştir. Bu çalışmanın tarafsızlık geçerliğinin sağlanmasında en önemli faktörlerden biridir (Büyüköztürk, 2004). Bu yüzden çalışmada yanlılığı en aza indirmek için veriler konunun uzmanı 3 farklı akademisyen tarafından analiz edilmiştir. Veriler farklı bakış açılarıyla incelenmiştir. Daha sonra çalışmanın güvenilirliği Miles ve Huberman (1994)'ın “Görüş birliği / (Görüş birliği + Görüş ayrılığı) x 100” formülü ile hesaplanmış (Çetin, 2016) ve güvenilirlik katsayısı %90 olarak bulunmuştur.

3.6. Araştırma Etiği

Bu çalışmada; araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun hareket edilmiştir. Dolayısıyla atıflar bilimsel kriterlere uygun olarak yapılmış ve kullanılan kaynaklar hem metin içerisinde hem de kaynakça bölümünde kurallara uygun olarak ifade edilmiştir. Ayrıca etik kurul ile ilgili beyan Ek 1’de sunulmuştur.

4. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde 1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programı sosyal bilgiler dersleri bakımından araştırmanın amacına uygun olarak incelenmiş ve yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular verilmiştir. Bu kapsamda 1953 yılında yayımlanan Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programı belirlenen ölçütlere göre incelenmiş ve programda yer alan haftalık ders dağıtım cetveli, genel amaçlar, açıklamalar, işlenecek ünite ve konular ile kullanılacak ders araçları tablolar halinde sunulmuştur

4.1. 1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları programı Haftalık Ders Dağıtım Cetveline Dair Bulgular

Köy Enstitülerinde uygulanacak üçüncü ve son program olma özelliği taşıyan 1953 programı, Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri programı adıyla hazırlanmıştır. Ayrıca 1950–1951 öğretim yılında Köy Enstitülerinde karma eğitime son verildiği görülmektedir. Bu nedenle kız öğrenciler için ayrı bir program hazırlanmıştır. Bununla birlikte hem kız hem de erkek öğrencilerin okuyacakları ortak derslerde bulunmaktadır. Bu programda tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin sosyal bilgiler adı altında toplandığını görülmektedir.

Buna göre 1953 Köy Enstitüleri Programı A Tipi (İlkokul Üzerine 6 Sınıflı Erkek Köy Enstitüleri) haftalık ders dağıtım cetveli Tablo 1’de, verilmiştir.

Tablo 1. 1953 A Tipi (İlkokul üzerine 6 Sınıflı Erkek) Köy Enstitüleri Haftalık Ders Dağıtma Cetveli

	Sınıf I	Sınıf II	Sınıf III	Sınıf IV	Sınıf V	Sınıf VI
MESLEK DERSLERİ:						
Psikolojiye giriş	—	—	—	2	—	—
Eğitim psikolojisi	-	-	-	-	2	1
Öğretim metodu ve uygulama	-	-	-	-	2	6
Eğitim sosyolojisi	-	-	-	-	1	2
Teşkilât ve idare	-	-	-	-	-	1
Seminer çalışmaları	-	-	-	-	1	2
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI:						
Okuma	3	2	2	1	1	-
Dilbilgisi	1	1	1	1	1	-
Kompozisyon	1	1	1	1	1	1
Türk edebiyatı tarihi	-	-	-	1	1	-
Çocuk edebiyatı	-	-	-	-	-	1
SOSYAL BİLGİLER:						
Tarih – coğrafya- yurttaşlık bilgisi	4	4	4	-	-	-
Tarih	-	-	-	2	2	1
Coğrafya	-	-	-	1	1	1
TABIAT VE FEN BİLGİLERİ:						
Tabiat ve fen bilgisi	3	4	5	-	-	-
Fizik	-	-	-	2	2	-
Kimya	-	-	-	3	-	-
Biyoloji ve sağlık bilgisi	-	-	-	-	2	2
MATEMATİK						
MİLLÎ SAVUNMA	-	-	-	1	1	1
DİN BİLGİSİ	-	-	-	1	1	-
BEDEN EĞİTİMİ	2	2	2	2	2	2
MÜZİK	2	2	2	2	2	2
RESİM VE YAZI [*]	3	3	3	2	2	2
İŞ	3	4	4	3	3	3
İTARIM	4	4	4	4	3	3
SERBEST ÇALIŞMALAR (En az 3 saat)	3	3	3	3	3	3
TOPLAM	33	34	35	36	37	37

Kaynak: (MEV, 1953, s. 31)

[*] Öğretmen, sınıfın ve tek tek öğrencilerin ihtiyacını dikkate alarak yazıya tahsis edecek ve zamanını kendisi ayarlayacaktır.

Tablo 1 incelendiğinde, 1953 Köy Enstitüleri programı A Tipi (İlkokul Üzerine 6 Sınıflı Erkek Köy Enstitüleri) haftalık ders dağıtma cetvelinde ortaokul düzeyinde eğitim yapan 1. Devre 1, 2, ve 3. sınıfların 4'er ders saati sosyal bilgiler (tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi) dersinin yer aldığı görülmektedir. 2. devre olarak nitelendirilen 4 ve 5. sınıflarda sosyal bilgiler üst başlığı altında 2'şer saat 6. sınıflarda 1'er saat tarih ile 4, 5, ve 6. sınıflarda 1'er saat coğrafya dersine yer verilmiştir. 1. devrede dersler bir öğretmen tarafından, 2. devrede ise branş öğretmenlerince verileceği görülmektedir. Ayrıca haftalık ders dağıtım cetvelinde de görüleceği üzere 2. devre olan 4, 5, ve 6. sınıflarda yurttaşlık dersine yer verilmemiştir.

1953 programında altı farklı ders dağıtma cetveli hazırlanmıştır. Bunlar; A Tipi, İlkokul Üzerine 6 Sınıflı Erkek Köy Enstitüleri, B Tipi; İlkokul Üzerine 6 Sınıflı Kız Köy Enstitüleri, C Tipi; Ortaokul Üzerine 3 Sınıflı Şehir Erkek Öğretmen Okulları, Ç Tipi; Ortaokul Üzerine 3 Sınıflı Şehir Kız Öğretmen Okulları, D 1 Tipi; Ortaokul' Üzerine 3 Sınıflı İstanbul Öğretmen Okulu Özel Müzik Şubesi, D 2 Tipi; Ortaokul Üzerine 3 Sınıflı İstanbul Öğretmen Okulu Özel Resim-İş Şubesi (MEV, 1953, s. 11) şeklindedir. Altı farklı haftalık ders dağıtım cetvelinde de sosyal bilgilerin 1. ve 2. devre haftalık ders saatleri aynen korunmuştur.

4.2. 1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları programı Genel Amaçlarına Dair Bulgular

Sosyal bilgiler programında genel amaçlar bölümü yer almaktadır. Programda yer alan genel amaçlar Tablo 2'de verilmiştir

Tablo 2. 1953 Köy Enstitüleri Programının Genel Amaçları

1. Öğrencilerin “kuvvetli, refahlı ve müstakil Türkiye” ülküsüne ve bunun icaplarına ön plânda yer veren, memleket işlerine istekle katılan münevver yurttaşlar olarak yetiştirmek;
2. Onlara, milletler ailesi içinde Türk milletine düşen insanlık vazifelerini duyurmak: “Yurtta sulh, cihanda sulh” fikrini ve Birleşmiş Milletler ülküsünü benimsetmek;
3. Demokrasiyi kavratmak;
4. insanlara karşı iyi duygu beslemelerini sağlamak;
5. İnsanların birbirlerine muhtaç olduklarını bilerek grup faaliyetlerine katılmanın, başkalarına yardım etmenin önemini takdir ettirmek;
6. Müspet karakter özelliklerini geliştirmek, mesuliyet alma ve aile saadetine her yönden hizmet etme duygularını geliştirmek;
7. Sosyal bilgilerle ilgili yazılan anlayışla ve alâka ile okuma, sosyal olaylara nüfuz etme, tenkitli düşünme kabiliyetlerini geliştirmek;
8. Servet kaynaklarını korumayı öğretmek;
9. Estetik değerlerin zevkine vardırarak.

Tablo 2 incelendiğinde programda yer verilen 9 tane genel amacın tamamının doğrudan ya da dolaylı olarak yurttaşlık eğitimi kapsadığı, 2 numaralı genel amacın tarih eğitimi, 8 numaralı genel amacın ise coğrafya eğitimi kapsamında olduğu görülmektedir. Ancak bu ayırım programın özel amaçlarıyla yapılmış ve her ders için ayrı ayrı verilmiştir. Tarih yönünden göz önünde tutulacak özel amaçlar, coğrafya yönünden göz önünde tutulacak özel amaçlar ve yurttaşlık yönünden göz önünde tutulacak özel amaçlar şeklinde ayrı ayrı ve maddeler halinde verildiği görülmektedir.

4.3. 1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları programında Açıklamalara Dair Bulgular

Sosyal bilgiler programının işlenişine dair, programda açıklamalar bölümü yer almaktadır. Programda yer alan açıklamalara Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Açıklamalar

A. Bu derslerin, ilk üç sınıfta, müfredatta gösterilen bağlılık bozulmamak üzere aynı öğretmen tarafından okutulması zaruridir. Konular işlenirken, çevre şartları ile ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması lâzımdır.

B. Programı takip etmek esas olmakla beraber, cereyan eden olaylar veya konuya ilgiyi artıracak başka sebepler bulunduğu takdirde konuları öne almak veya arkaya ve münasip zamana bırakmak da mümkündür. Bu hususta göz önünde bulundurulacak cihet, aktüel meseleleri hareket noktası yapmaktır.

C. Ders konularının birbirleriyle olansıkıbağılılıkları her vesile ile göz önünde tutularak sosyal bilgiler dersinin bütünlüğü korunacağı gibi, bu grubun dışında kalan diğer ders çalışmaları ile olan ilgisi de daima dikkate alınacaktır. Bilhassa sırası geldikçe okuma ve yazma derslerinde tarihî konuları canlandıran, memleketin tarih, sanat ve tabii güzelliklerini, servet kaynaklarını tanıtan, seyahat zevk ve heyecanını uyandıran güzel parçalar okunması ve bu konularda yazılar yazılması, piyesler temsil olunması için Türk dili ve edebiyatı öğretmeniyle, resim ve iş derslerine temas* eden konulardaki çalışmalar için de bu dersin öğretmeniyle sıkı bir işbirliği yapılmalıdır.

Ç. Öğretmen, konuları işlerken vesile buldukça turizmin önemine ve incelenen tarihî eserlerin, tabiat zenginlik ve güzelliklerinin turistik değerleri üzerine öğrencilerin dikkatlerini çekmelidir. Her öğretmen adayının sosyal bilgiler çalışmalarına mahsus özel bir dosyası bulunacak, bu dosyada aşağıda sayılan defterler ve vazifeler ile benzerleri, öğrenim hayatı boyunca tamamlanarak ve zenginleştirilerek, saklanacak ve bu dosyanın öğretmen adayına meslek hayatında da faydalı bir yardımcı olması sağlanacaktır.

D. Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde göz önünde bulundurulacak esaslar, her ünitenin niteliğine ve bünyesine göre dikkate alınmak üzere, bu dersin kadrosu içine giren çeşitli konular için gruplara ayrılmış olarak aşağıda sırası ile gösterilmiştir:

1. Yazılı her çeşit vazifeler,
 2. Türlü konulara göre hazırlanmış inceleme, gözlem ve gezi plânları,
 3. Konulara göre sınıflandırılmış bibliyografya fişleri,
 4. Kronoloji defteri,
 5. Tarih ve sanat eserleri üzerinde ve müzelerde yapılan inceleme ve müşahedelere mahsus defter,
 6. Coğrafi olaylar ve geziler müşahede defteri,
 7. İstatistik bilgileri defteri,
 8. Yurttaşlık ödevleriyle ilgili esas mevzuat özetleri veya suretleri,
 9. Gazete ve dergilerden toplanmış ve tasnif edilmiş resimler,
 10. Gazete ve dergilerden kesilmiş yazılar, harita ve grafikler.
1. Tarih ile ilgili konular için: 19 madde ile açıklanmıştır
 2. Coğrafya ile ilgili konular için: 13 madde ile açıklanmıştır
 3. Yurttaşlık ile ilgili konular için: 12 madde ile açıklanmıştır

Tablo 3 incelendiğinde programda sosyal bilgiler derslerinin işlenişine dair açıklamaların beş madde olduğu görülmektedir. İlk maddede sosyal bilgiler derslerinin ilk üç sınıfta, aynı öğretmen tarafından okutulmasının ayrıca çevre şartları ve ihtiyaçların dikkate alınmasının önemli olduğu vurgulanmaktadır. İkinci maddede programdaki akışın takip edilmesinin öncelikli olduğu ancak gerektiğinde fırsat eğitimi kapsamında ünite işleniş sırasının değiştirilebileceğini açıklamaktadır. Üçüncü maddede sosyal bilgiler derslerinin konularının birbirine bağılıklarının bozulmadan diğer derslerle ilişkilendirilerek ve daha çok uygulama yapmak suretiyle konuların öğretiminin daha verimli olacağını ifade etmektedir. Dördüncü maddenin işleniş esnasında öğretmenlerin, tarihi ve turistik yerlerle ilgili öğrencilerin dikkatini çekmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca öğrencilerin sosyal bilgiler dersleri ile ilgili dosya tutmaları gerektiği ve bu dosyada nelerin bulunması gerektiğini on madde ile açıklamaktadır. Beşinci ve son maddede ise sosyal bilgiler derslerinin öğretiminde her ünitenin içeriğine dikkat edilerek, bu dersin kapsamına giren tarih konularının 19 madde, coğrafya konularının 13 madde ve yurttaşlık konularının ise 12 madde ile detaylı olarak açıklandığı görülmüştür.

4.1. 1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları programında İşlenecek Ünitelere Dair Bulgular

Sosyal bilgiler programına göre I. devre I, II ve III. sınıfta işlenecek ünitelere sınıf seviyelerine göre Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4. I. Devre I, II ve III. Sınıf İşlenecek Üniteler

I Sınıflar	II. Sınıflar	III. Sınıflar
1.Ailemiz	1. Geniş Çevremizin İdaresi	1. Büyük Toplulukları Sevk ve İdare Eden Kuvvet
2.Okulumuz	2. Çevremizde Ekonomi Hayatı	2. Siyasi Parti
3.Yakın Çevremiz	3. Millet Topluluğu	3. Seçim
4.Çevremizde Havalar Nasıl Değişiyor	4. Yurttaşlık hak ve Ödevlerimiz	4. Nasıl İdare Olunuyoruz
5. Dünya ve Tarih	5. Avrupa'ya Toplu Bir Bakış ve Akdeniz Ülkeleri	5. Türklerin İslam Dinini Kabul Etmeleri ve Müslüman Türk Devletleri
6. Su	6. Göçlerden Sonra Anayurtta Kalan Türkler	6. Oğuzların Anadolu'da Kesin Olarak Yerleşmesi
7. Yollarımız	7.Afrika	7. Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu
8. Giydiklerimizi ve Gıdamızı Nereden Sağlıyoruz	8. İslamiyet'in Doğuşu ve Yayılışı	8. Avrupa
9. Çevremizde ve Türkiye'de Yerleşme		9. Amerika
10. Doğal Zenginliklerimiz ve Kaynaklarımız		10. Seyahatler ve Keşifler
11.Asya		
12. Ön Asya ve Ön Asya Medeniyetleri		

Tablo 4 incelendiğinde I. devrede sosyal bilgiler derslerinin tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerini kapsayan konulardan meydana gelen ünitelerden oluştuğu görülmektedir. Buna göre 1. sınıfta yer alan 12 üniteden 2 tanesinin yurttaşlık, 1 tanesinin tarih ve geri kalan 9 tane ünitenin coğrafya konularından oluştuğu, 2. sınıfta yer alan 8 ünitenin 3 tanesinin yurttaşlık, 2 tanesinin tarih ve 3 tanesinin ise coğrafya konularından oluştuğu, 3. Sınıfta yer alan 10 üniteden ise 4 tanesinin yurttaşlık, 3 tanesinin tarih ve 3 tanesinin de coğrafya konularından oluştuğu görülmüştür. I. devre 1, 2 ve 3. sınıfta sosyal bilgiler dersinin toplam 30 üniteden oluştuğu, 9 tanesinin yurttaşlık, 6 tanesinin tarih ve 15 tanesinin coğrafya konularından oluştuğu görülmüştür.

Sosyal Bilgiler Programına göre II. devre I, II ve III. sınıfta işlenecek tarih dersi ünitelerine Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. Tarih II. Devre I, II ve III. Sınıf İşlenecek Üniteler

I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf
1. Yeni Çağa Girerken Avrupa	1. XVI, XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Avrupa'ya Genel Bir Bakış ve Amerika	1. Türk İstiklal Savaşı
2. Osmanlı İmparatorluğunun Genişleme Devri	2. Osmanlı Devleti'nde Geniş Islahat Devri	2. Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi
3. Osmanlı Devleti'nin Duraklama Devri	3. XIX. Yüzyılda Avrupa Olaylarına Toplu Bir Bakış	3. Cumhuriyetin Kuruluşundan İkinci Cihan Savaşına Kadar Cumhuriyet Devri Siyasi Olayları
4. Osmanlı İmparatorluğunun Gerileme Devri	4. Tanzimat ve Meşrutiyet Devirleri	4. Atatürk'ün Hayatı ve Ölümü
5. Osmanlı-Türk Medeniyeti		5. İkinci Cihan Savaşı ve Türkiye 6. Türkiye Cumhuriyeti'nde Demokrasinin Gelişmesi

Tablo 5 incelendiğinde II. Devre tarih derslerinde işlenecek ünitelerinin sınıf seviyelerine göre ayrı ayrı verildiği görülmektedir. 1. sınıfta 5 ünite bulunmaktadır. İstanbul'un fethi ile başlayan konular Osmanlı'nın genişleme, duraklama, gerileme devirleri ile Osmanlı- Türk medeniyeti ile ilgili bilgileri kapsamaktadır. 2. sınıfta 4 ünite bulunmaktadır. Bu üniteler 16. Yüzyıl ile 19. Yüzyıl arası Avrupa ve Amerika'ya genel bir bakış ile Osmanlı Devleti'nin Islahat, Tanzimat ve Meşrutiyet devirlerini kapsamaktadır. 3. Sınıfta ise 6 ünite yer almaktadır. Bu üniteler kurtuluş savaşı ile başlayan, Cumhuriyetin kurulması, çok partili hayata geçiş, Atatürk'ün hayatı, II. Dünya savaşı ve Cumhuriyetin kuruluşundan 1950'li yıllara kadar demokrasideki gelişmeleri kapsamaktadır. Tarih ünitelerinin 1. Sınıftan itibaren kronolojik bir sırayla programda yer aldığı görülmüştür.

Sosyal Bilgiler Programına göre II. devre I, II ve III. sınıfta işlenecek coğrafya dersi ünitelerine ise Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6. Coğrafya II. Devre I, II ve III. Sınıf İşlenecek Üniteler

I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf
1. Coğrafyanın Tanımı Konusu Diğer İlimlerle Olan Münasebeti	(Türkiye Coğrafyası) 1. Türkiye'nin Konumu ve Bu Yerin Coğrafi Önemi	1. Türkiye'nin Komşuları: İran, Irak, Suriye ve Lübnan, İsrail, Sovyetler Birliği, Yunanistan, Bulgaristan
2. Dünyamız Bugünkü Duruma Nasıl Geldi?	2. Türkiye'nin Yüzey Şekilleri ve Kıyıları	2. Türkiye ile Yakın İlgisi Olan Ülkeler: İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, Amerika Birleşik Devletleri, Hindistan ve Pakistan
3. Dünya'nın Şekli, Boyutları, Paralel, Meridyenler, Enlem ve Boylam	3. Türkiye'nin İklimi, İklim Bölgeleri ve Doğal Bitki Örtüsü	3. İlkokul Coğrafya Kitaplarının Tetkiki
4. Dünyanın Hareketleri ve Sonuçları	4. Türkiye'nin Akarsuları ve Gölleri	
5. Plan ve Harita Bilgisi	5. Türkiye'nin Nüfusu	
6. Yeryüzü Şekilleri ve Yeryüzü Şekillerini Değiştiren Etmenler Hakkında Genel Bilgiler	6. Türkiye'nin Coğrafya Bölgeleri	
7. İklim Hakkında Genel Bilgiler	7. Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası	
8. Yeryüzünde Bitkilerin ve Hayvanların Dağılımına Toplu Bir Bakış	8. Çevre Tetkikleri	
9. Hidrosfer Hakkında Genel Bilgiler		
10. Yeryüzünde İnsanların Dağılımı		
11. Muhtelif İklim Bölgelerinde: Çeçim, Giyim ve Mesken Tipleri		
12. Dünya Kara ve Deniz Yolları Haritasının İncelenmesi		

Tablo 6 incelendiğinde II. Devre coğrafya derslerinde işlenecek ünitelerinin sınıf seviyelerine göre ayrı ayrı verildiği görülmektedir. 1. sınıfta 12 ünite bulunmaktadır. Bu ünitelerin coğrafyanın tanımı ve diğer sosyal bilim dalları arasındaki ilişki, dünyanın oluşumu, şekli, boyutları, enle, boylam, dünyanın hareketleri ve bunların sonuçları ile plan, harita, dünyanın yeryüzü şekilleri, iklimi, bitki örtüsü, nüfus dağılımı, farklı iklim bölgelerinde yaşam, kara ve deniz yollarının incelenmesini kapsadığı görülmüştür. 2. Sınıf coğrafya konuları 8 üniteden oluşmuştur. Bu ünitelerin Türkiye'nin konumu, iklimi, yeryüzü şekilleri, akarsuları, ovaları, nüfusu, coğrafi bölgeleri ile çevre incelemelerini

kapsayan Türkiye coğrafyasını kapsadığı görülmüştür. 3. Sınıfın ise 3 üniteden oluştuğu ve bu ünitelerin Türkiye'nin komşuları ile ilkökul coğrafya kitaplarının incelemesini kapsadığı görülmüştür.

4.5. 1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları programında İşlenecek Konulara Dair Bulgular

Sosyal Bilgiler Programının işlenişine dair, programda işlenecek üniteler yer almaktadır. Programda I. ve II. devre işlenecek konular Tablo 7'de verilmiştir

Tablo 7. İşlenecek Ek Konular

I. Devre	II. Devre
1. Zamanı ne ile tayin ederiz	1. Sosyal bilgilerin özel öğretimi
2. Su ve insan	2. Turizm ve Türkiye
3. Yollarımızın yeryüzü şekilleri ile münasebetleri	3. Tabiat ve insan
4. Isınma	4. Yurdumuzda nasıl ve nerelerde yerleşmişiz
5. Aydınlanma	5. Türkiye bir tarım memleketi olarak geliyor
6. Taşın	6. Ticaret hayatımız ilerlemede yayının ve haberleşmenin rolü
7. Tarih boyunca yazı	7. Ulaşım davamız
8. Tatillerimizi nerelerde ve nasıl geçiririz	8. Dünkü ve bugünkü Türk denizciliği
9. Dünkü ve bugünkü Türk denizciliği	
10. Yurdumuz	
11. Sosyal yardım Teşkilatı	
12. Türk kahramanları	
13. Une ideali ve UNESCO	

Tablo 7 incelendiğinde I. devrede belirtilen 13 ek konunun sosyal bilgilerin I. devre konularına ek olarak sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından işleneceği ve bu konuların 2 tanesinin yurttaşlık, 2 tanesinin tarih, 9 tanesinin ise coğrafya dersi ile ilgili olduğu görülmüştür. II. devre için belirtilen 8 ek konunun 7 tanesi coğrafya dersleriyle ilişkili 1 madde ise sosyal bilgilerin özel öğretimiyle ilgili olduğu görülmüştür.

4.6. 1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları programında Sosyal Bilgiler Ders Araçlarına Dair Bulgular

Sosyal bilgiler programının işlenişine dair programda sosyal bilgiler dersinde kullanılacak ders araçlarına Tablo 8'de verilmiştir

Tablo 8. Sosyal Bilgiler Ders Araçları

-
1. Arazi ölçme vasıtaları
 2. Meteoroloji aletleri
 3. Haritalar
 4. Kıta ve başlıca memleket haritalarının ana çizgilerini gösterir kauçuktan yapılmış basmakalıpları
 5. Yerküreler
 6. Resim ve kartpostal koleksiyonları (Resimli katalog, turistik prospektüs, seyahat rehberi, tablo, levha dahil).
 7. Diyapozitifler.
 8. Filim ve sabit filimler
 9. Koleksiyonlar (Taş, bitki, eşya, pul, seramik koleksiyonları, ürün örnekleri v. b.)
 10. Üç ve iki boyutlu, göze hitabeden çeşitli yardımcı vasıtalar (Maketler, kabartma haritalar, zaman şerit ve şemaları v. b.
 11. Atlaslar
 12. Kitaplar (Hususiyle ansiklopedi ve başka müracaat kitapları, istatistik yıllıkları)
 13. Dergiler
 14. Her türlü tarihi eserlerden seçilmiş karakteristik mulâjlar.
 15. Doküman dosyaları
 16. Güneş saati
-

Tablo 8 incelendiğinde sosyal bilgiler derslerinin işlenişinde I. ve II. devrede kullanılacak ders araçlarına yer verilmiştir. Bu araçların sosyal bilgiler dersinin daha verimli işlenebilmesi için uygulamaya dönük araçlar, görsel araçlar, teknolojik araçlar ile öğrencilerin yaptıkları etkinlikleri toplayacakları değerlendirmeye yönelik doküman dosyalarından oluştuğu görülmüştür.

5. Sonuç ve Tartışma

1953 yılında Milli Eğitim Vekaleti tarafından hazırlanan Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Programında tarih, coğrafya ve yurttaşlık yilgisi dersleri “sosyal bilgiler” genel başlığı altında toplanmıştır. Programda bu durumun sebebi şöyle ifade edilmiştir;

Tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin “Sosyal Bilgiler” genel başlığı altında toplanmalarının başlıca sebebi, bu üç dersin ayrı ayrı yollardan, bir tek genel hedefi gerçekleştirmeye çalışması, yani geçmişteki ve bugünkü kültürü ile insanı ve insan topluluklarını incelemesidir. Nitekim coğrafya dersinin okullardaki başlıca hedefi, tabii çevrenin, insanların yeryüzüne dağılışları ve yaşama tarzları üzerine olan tesirini araştırmak; tarih dersinin başlıca hedefi, insan topluluklarının yarattık-

ları kültürleri ve yaşayış şekillerini, kökleri ve gelişmeleri bakımından incelemek; yurttaşlık bilgisi dersinin belli başlı gayesi de bir arada daha iyi yaşayabilmek amacıyla insanların herkesi ilgilendiren müşterek meselelerini düzenleyip yürütmeyi nasıl öğrendiklerini kavratmak şeklinde hülâsa edilebilir. Buna göre, bu üç ders ayrı ayrı yönlerden insan münasebetlerini inceliyor ve bu bakımdan da birbirlerini tamamlıyor demektir (MEV, 1953, s. 105).

Buna göre sosyal bilgiler dersleri belirlenen ölçütlere göre incelenmiş ve programda yer alan haftalık ders dağıtım cetveli, genel amaçlar, açıklamalar, işlenecek ünite ve konular ile kullanılacak ders araçları ışığında değerlendirilmiştir. Sosyal bilgiler teriminin Türkiye’de ilk defa kullanıldığı programın köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programı olduğu, sosyal bilgilerin Köy Enstitülerinin birinci devresinde bir öğretmen tarafından ve tarih, coğrafya ile yurttaşlık bilgisi konularını kapsayacak şekilde yer aldığı, ikinci devrede ise sosyal bilgiler adı altında tarih ve coğrafya derslerinin bağımsız dersler olarak yer aldığı ve branş öğretmenleri tarafından okutulacağı şekilde planlandığı görülmüştür.

Sosyal bilgiler öğretim programının genel amaçları incelendiğinde, toplam 9 tane genel amacın tamamının doğrudan ya da dolaylı olarak yurttaşlık eğitimi ilişkili olduğu görülmüştür. Bu bulguya dayanarak, 1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulu Programında yer alan sosyal bilgiler derslerinin en önemli işlevlerinden birinin, etkin yurttaş davranışlarını öğrencilere kazandırmak olduğu söylenebilir. Ayrıca genel amaçlar sosyal bilgiler derslerinin, diğer sosyal bilimler ile disiplinler arası bir etkileşim içerisinde olduğu da söylenebilir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında işlenişe dair açıklamalar incelendiğinde, açıklamaların beş maddeden oluştuğu görülmüştür. Buna göre sosyal bilgiler derslerinin ilk üç sınıfta aynı öğretmen tarafından okutulacağı, ünite işleniş sırasının şartlara göre değiştirilebileceği, işlenişin daha verimli olması için konu bütünlüğü bozulmadan diğer derslerle ilişkilendirilebileceği, tarihi ve turistik yerlerle ilgili öğrencilerin bilinçlendirilmesi gerektiği ve öğrencilerin sosyal bilgiler dersleri ile ilgili etkinlik doyusu tutmaları gerektiği vurgulanmıştır. İşleniş ile ilgili yapılan açıklamaların sosyal bilgiler derslerinin öğretiminde her ünitenin içeriğine dikkat edilerek detaylı olarak açıklandığı sonucu çıkarılabilir.

I. devrede sosyal bilgiler derslerinin üniteleri incelendiğinde tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerini kapsayan konulardan oluştuğu görülmüştür. Buna göre 1, 2 ve 3. sınıfta sosyal bilgiler derslerinin toplam 30 üniteden oluştuğu, 9 tanesinin yurttaşlık, 6 tanesinin tarih ve 15 tanesinin coğrafya konularından oluştuğu dolayısıyla ünitelerin yarısı coğrafya diğer yarısının ise tarih ve yurttaşlık bilgisi dersleriyle ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. II. devrede ise tarih ve coğrafya derslerinin ayrı ayrı işleneceği görülmüştür. Buna göre II. Devre 1, 2 ve 3. sınıf tarih derslerinde işlenecek ünitelerin 15 tane olduğu ve kronolojik bir sırayla işlendiği, İstanbul’un fethi ile başlayıp Cumhuriyetin kuruluşundan 1950’li yıllara kadar demokrasideki gelişmeleri kapsayacak şekilde ele alındığı sonucuna ulaşılmıştır. II. Devre 1, 2 ve 3. sınıf coğrafya derslerinde işlenecek ünitelerin 23 tane

olduğu, 1. sınıfta genel coğrafya, 2.sınıfta Türkiye coğrafyası ve 3. sınıfta ise Türkiye'nin komşuları, müttefikleri ve ilkökul coğrafya kitaplarının incelemesini kapsadığı sonucuna varılmıştır.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında işlenecek ek konular incelendiğinde I. devrede 13 ek konu olduğu ve bu konuların 2 tanesinin yurttaşlık, 2 tanesinin tarih, 9 tanesinin ise coğrafya dersi ile ilgili olduğu görülmüştür. II. devre için belirtilen 8 ek konunun 7 tanesi coğrafya dersleriyle ilişkili 1 madde ise sosyal bilgilerin özel öğretimiyle ilgili olduğu görülmüştür. Dolayısıyla ek konuların coğrafya ağırlıklı olduğu sonucuna varılmıştır.

Programda sosyal bilgiler derslerinde kullanılacak ders araçları incelendiğinde öğrencilerin bu dersi daha verimli işleyebilmeleri için günün tüm teknolojik olanaklarını da kullanmayı kapsayan araçlar oldukları dolayısıyla bu araçlar ile programın ön gördüğü amaçlar doğrultusunda öğrencilere yaparak ve yaşayarak öğrenme imkânı sunulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

1953 Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları Programındaki ders işleniş yöntemi olarak yaparak yaşayarak öğrenme metodunun uygulandığı söylenebilir. Bu yönüyle 1953 programı, öğretimi amaç haline getirmiş olan ülkemizin geleneksel sistemine yeni bir boyut kazandırdığı gözlenmiştir (Özgen, 2002). Bunun yanı sıra derslikler, her bir ders için laboratuvar haline getirilmiştir. Bu derslikler dersin özelliğine göre düzenlenmiş, her birinde yine kendi konularına ait eserleri içine alan bir kitaplık yer almış ve her dersin öğretim araçları ilgili derslikte yer almıştır. Derslikler dersin dinlendiği bir ezberleme yeri değil, bir laboratuvar görevini görmüştür. Bütün enstitülerin projeleri bölgeler ve enstitülerin özel koşullarına göre ayrı ayrı biçimde fakat bu ilkelere uygun birer ortam olabilecek nitelikte düzenlenmiştir (Arman, 1969) Bir ülke Vatandaşlarının tamamı, ülkelerinin siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel etkinliklerine katılacak şekilde eğitilmelidir (Dewey, 1939). “Dewey’in gelenekçi olduğu savı ileri sürülemez ancak yeni okul programları ve özellikle köy eğitimi üzerine yazdıkları tümüyle gelenekçidir. Türkiye'nin köylerini Amerikan çiftlikleri gibi düşünerek önerilerini yapıyor” sözleriyle Dewey'in görüşlerini eleştirmiştir (Kirby, 2010). Bunun yanı sıra işbirlikçi öğrenme yönteminin de kullanıldığı görülmektedir (Apaydın, Aydoğan, & Altunya, 2000). Sonuç olarak, ezber-siz öğretim ve okuma alışkanlığının kazandırılması enstitülerin önemli amaçlarından biridir (Karabağ, 2009). O güne kadar klasik okullarda uygulanmayan birçok eğitim yöntemi uygulanmaya başlanmıştır. Bunlar arasında yaparak, üreterek öğrenme özelliği, yani iş eğitimi üzerinde epeyce durulmuştur. Yurt gezilerinde tarihi kalıntılar, müzeler, doğal güzellikler gezilir, fabrikalara çiftliklere, işletmelere gidilmiştir. Bu geziler her yıl düzenlenmiş, tarih, coğrafya ve sanat tarihi dersleri “görerek-yaşayarak” öğrenilmiştir (Başaran, 2010). Öğrencileri bireysel açıdan öğrenmeye ve gelişmeye istekli, anadilini doğru konuşan, sağlıklı, sanata önem veren ve girişimci insanlar olarak yetiştirilmelerine önem verilmiştir. Sosyal bakımından; iş birliğini önemseyen, dürüst, saygılı, çalışkan, işinde başarılı, insanlar yetiştirmek ve bu amaçlar doğrultusunda yetiştirilmiş bir toplum oluşturmak hedeflenmiştir (MEV, 1953). Bu programda ilerlemeciliğin yanı sıra “pozitivist” felsefenin de etkisi görülmüş ve pozitivist materyalizme hizmet eder biçimde kullanıl-

dığı görülmüştür (Bolay, 1994). “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e eğitim ve insan yetiştirme anlayışlarının felsefi temellerine baktığımızda her ikisinin de temelinde pozitivist felsefe anlayışını görmekteyiz” (Çuçen,1996, s. 61). Bu programda yürütülen faaliyetlerin pragmatik felsefeyi büyük ölçüde yansıttığı görülmektedir. Programdaki eğitim süreçlerinin üretime yönelik yapılması ve eğitimin ekonomi ile sıkı bağları değerlendirildiğinde karışımıza ilerlemeci felsefenin yansımaları çıkmaktadır. Dolayısıyla böyle bir programın günümüzde uygulanana sosyal bilgiler eğitimi açısından önemli olduğu değerlendirilmiştir.

6. Öneriler

Bu kapsamda uygulayıcı ve araştırmacılara, araştırma sonuçlarından yola çıkarak şu önerilerde bulunulmuştur;

1. 1953-1954 yılları arasında uygulanan programın daha iyi anlaşılabilmesi için tüm dersler açısından daha derinlemesine bir doküman analizi yapılmalıdır.
2. Programın uygulandığı dönemin öğretmen ve öğrencilerinin, sosyal bilgiler dersi ile ilgili çalışmalarının yayımlandığı dergi, kitap ve gazeteler incelenmelidir.
3. Programın uygulandığı dönem süresince, öğretmen ve öğrenciler tarafından geliştirilen sosyal bilgiler dersi ile ilgili araç-gereç ve gezi-gözlem raporları derlenerek yayımlanmalıdır.
4. Sosyal bilgiler kavramı bu programda ilk defa kullanılmış olduğundan, Türkiye’de sosyal bilgiler dersi tarihçesini yazan araştırmacıların Türkiye’de sosyal bilgiler kavramının tarihçesini 1968 programı ile değil, bu program ile başlatmalıdır.

Kaynakça

- Apaydın, T., Aydoğan, M., & Altunya, N. (2000). *Dünyaya örnek bir eğitim uygulaması köy enstitüleri*. İstanbul: Tüses Yayınları.
- Arman, H. (1969). *Piramidin tabanı* (Cilt 1). Ankara: İş Matbaacılık
- Başaran, M. (2010). *Özgürleşme eylemi köy enstitüleri*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Bolay, S. (1994). Pozitivizmin ve pragmatizmin Türk milli eğitimine etkileri. *Türkiye I. Eğitim Felsefesi Kongresi* (s. 271-281). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (25. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Çepni, S. (2009). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon: Yazarın Kendi Yayını
- Çetin, A. (2016). An analysis metaphor used by high school students to describe physics, physics lesson and physics teacher. *European J. of Physics Education*, 7(2), 1-20.
- Çuçen, K. (1996). Tanzimat’tan Cumhuriyet’e eğitim ve insan anlayışlarının felsefi temelleri. *Türkiye 2. Eğitim Felsefesi Kongresi* (s. 61-73). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları.
- Dewey, J. (1939). *Türkiye maarifi hakkında rapor*. İstanbul: Devlet Basımevi.

- Doğan, A. (2004). Sosyal bilgiler eğitiminin genel amaçları ne olmalıdır? *Tebliğler: I.Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi. (15-17 Mayıs 2003 İzmir)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Ersöz, T. (2011). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: Pasifik Yayınları.
- Gardner, W., Demirtaş, A., & Doğanay, A. (1997). *Sosyal bilimler öğretimi* (Cilt 2). Ankara: YÖK/Dünya Bankası.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri*. Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri.
- Karabağ, G. (2009). Köy enstitülerinde tarih eğitimi. *Gazi Eğitim Dergisi* 5, 1505-1529.
- Kirby, F. (2010). *Türkiye'de köy enstitüleri*. İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Maykut, P. & Morehouse, R. (2005). *Beginning qualitative research*. London: The Palmer Press.
- Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook. (2nd ed)*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2005). *Sosyal bilgiler 6-7. sınıf öğretim proramı ve kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Millî Eğitim Vekaleti (MEV). (1953). *Öğretmen okulları ve köy enstitüleri programı*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Ortaş, İ. (2005). Ülkemizin kaçırdığı en büyük eğitim projesi: köy enstitüleri. *Pivolka*, 4(17), 3-5. https://www.elyadal.org/pivolka/17/PiVOLKA_17_01.pdf adresinden 05 Ekim 2020 tarihinde alındı.
- Özgen, B. (2002). *Çağdaş eğitim ve köy enstitüleri*. İzmir: Final Matbaacılık.
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Resmi Gazete (RG). (1940, Nisan 22). Köy enstitüleri kanunu. (4491), *Kanun No: 3803*. Ankara.
- Resmi Gazete (RG). (1954, Şubat 4). Köy enstitüleri ile ilköğretmen okullarının birleştirilmesi hakkında Kanun (Kanun no:6234). (8625). Ankara.
- Safran, M. (2015). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (4. baskı). (B. Tay, & A. Öcal, Dü) Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Sönmez, V. (1997). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, E. (1998). Sosyal bilgiler programının amaçları, ilkeleri ve temel özellikleri. G. Can, Ş. Yaşar, E. Sözer, & G. Can (Ed.) içinde, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s. 17-42'deki bölüm.
- Tarman, B., & Acun, İ. (2010). Sosyal bilgiler eğitimi ve yeni bir sosyal bilgiler hareketi. *Journal of Social Studies Education Research*, 1(1), 1-16.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.